

DOI:
УДК 346.52

ФУНКЦІЇ КОМПЛАЄНС-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Луцьова Вікторія Анатоліївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри управління та адміністрування

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

e-mail: Lunova@karazin.ua

ORCID: 0000-0001-9058-6102

Дотримання нормативних вимог має життєво важливе значення для просування суспільних цінностей, яким служить регулювання. Впровадження комплаєнс-менеджменту запобігає порушенням законодавства, комплексні програми поширюються на такі напрямки як: задоволеність клієнтів, громадська репутація, прозорість, етична поведінка, організаційна структура та управління ризиками. За результатами ідентифікації та аналізу ключових комплаєнс-ризиків сформовані практичні рекомендації щодо впровадження функцій комплаєнс-менеджменту на підприємствах. Дотримання вимог на практиці - складне питання, яке вимагає міждисциплінарних досліджень, оскільки воно знаходиться на межі права, фінансів, управління ризиками та управління операціями.

Ключові слова: комплаєнс, комплаєнс-менеджмент, комплаєнс-ризиків, етика бізнесу, кодекс поведінки.

Кожне підприємство, будучи невід'ємною частиною суспільства, несе відповідальність за дотримання сформованих у суспільстві правил поведінки. Як наслідок, зростає кількість керівників, які усвідомлюють необхідність впровадження комплексного підходу до моніторингу та оцінки відповідності стратегій, що реалізуються, відповідно існуючим нормам та стандартам. Складається визначення комплаєнс-менеджменту як невід'ємного елемента системи управління підприємства, який забезпечує достатню впевненість у відсутності порушень вимог та дозволяє запобігти притягнення до відповідальності.

На сьогодні єдиного та загальноприйнятого визначення комплаєнсу немає. Комплаєнс (від англ. compliance - згода, відповідність до якихось вимог або норм). Спочатку багато авторів (перш за все юристи) визначали комплаєнс як підпорядкування та боротьбу з порушеннями вимог законодавства.

© Луцьова В.А., 2023.

Так, О.В. Морозов, Н.П. Карачина, Т.П. Халімон Д., підкреслюючи необхідність впровадження на підприємстві спеціальних процесів та процедур, визначають комплаєнс як забезпечення відповідності вимогам, які накладаються законодавством, іншими обов'язковими для виконання документами, створення в організації механізмів аналізу, виявлення та оцінки ризиків порушення законодавства, а також забезпечення комплексного захисту підприємства [2].

Експерти все частіше акцентують увагу на тому, що комплаєнс не обмежується забезпеченням відповідності імперативним правовим нормам («юридичний комплаєнс»). Комплаєнс також має бути спрямований на забезпечення дотримання етичних та інших норм для підтримки ділової репутації та створення сприятливого середовища ведення бізнесу («етичний комплаєнс»). У квітні 2021 року Міжнародна організація по стандартизації (ISO) прийняла новий стандарт в області комплаєнсу – ISO 37301:2021 «Система управління відповідністю». Головна відмінність нового Стандарту 37301 від попередника, Стандарту 19600, як видно з його назви, полягає в тому, що новий документ не тільки визначає керівні вказівки та рекомендовані практики щодо впровадження підприємствами ефективних комплаєнс-програм, але й містить вимоги до таких програм та посібник із застосуванням вимог [3].

Саме комплаєнс-менеджмент можна узагальнено охарактеризувати, як внутрішньо-корпоративну систему, яка забезпечує відповідність діяльності підприємства параметрам інституційного простору, у межах якого вона функціонує; законодавчим нормам, стандартам, інструкціям та кодексам поведінки, договірним зобов'язанням, моральним та етичним нормам, недотримання яких може спричинити фінансові та репутаційні втрати.

Насамперед значима роль комплаєнс-менеджменту для аптечної мережі пов'язана з тим, що фармацевтична діяльність відноситься до сфер з високим рівнем державного регулювання, підлягає ліцензуванню та постійному контролю з боку перевірок. Відхилення від законодавчих норм загрожує санкціями, а також можливе анулювання ліцензії на діяльність.

Серед обговорюваних ініціатив, які пов'язані з регулюванням аптечної мережі та визначаються актуальністю впровадження комплаєнс-менеджменту, можна виділити впровадження ризик-орієнтованого підходу до нагляду у сфері обігу лікарських засобів, а також запровадження їх обов'язкового маркування.

Так, Кабінет Міністрів України разом з Держспоживслужбою мають намір запровадити ризик-орієнтовану модель проведення перевірок, згідно з якою аптечні мережі ранжуються за категоріями ризику (від низького до вищого), відповідно до яких визначатиметься частота їх планових перевірок. До слова, чим вище бали – тим більший ступінь ризику, тому

«підприємства-рекордсмени» перевірятимуться частіше за інших. На підставі того, скільки балів буде присвоєно підприємству, його віднесуть до високого, середнього або незначного ступеня ризику. Крім того, є і певний бонус для підприємств, які зменшують свої бали. Якщо підприємство було віднесено до середнього ступеня ризику, але за останні шість років (для підприємств з незначним ступенем ризику цей період збільшується до 10 років) там не було виявлено порушень, то термін, через який пройде наступна перевірка, збільшується в 1,5 рази [1].

Робота в системі моніторингу руху лікарських засобів може стати обов'язковою вимогою отримання ліцензії на фармацевтичну діяльність. Постановою від 30 листопада 2016 р. № 929 (зі змінами) визначені Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів). [5]. Вимога введена як для аптек, які здійснюють роздрібний продаж лікарських засобів, так і для юридичних осіб, що займаються оптовою торгівлею. Робота з маркуванням контролюватиметься Держспоживслужбою. Відсутність процесу внесення даних до системи маркування та руху лікарських засобів, препаратів буде розцінюватися як порушення ліцензійних вимог.

Останніми роками вимоги українського законодавства у частині внутрішнього контролю зростали. Закон «Про запобігання корупції» поклав на підприємства обов'язок розробляти та вживати заходи щодо попередження корупції, у тому числі розробляти та впроваджувати стандарти та процедури, які спрямовані на забезпечення сумлінної роботи, що є одним із суттєвих елементів комплаєнсу [4]. Розроблено стандарт ISO 37301:2021 «Система управління комплаєнсом – керівні інструкції» [7], а також наказ Верховної Ради України «Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України» [6].

Найвідоміше визначення комплаєнс-ризиків дано Базельським комітетом з банківського нагляду, який визначає комплаєнс-ризик «як «ризик застосування юридичних санкцій або санкцій регулюючих органів, суттєвого фінансового збитку або втрати репутації банком в результаті недотримання ним законів, інструкцій, правил, стандартів саморегулюючих організацій або кодексів поведінки, що стосуються банківської діяльності» [8]. Комплаєнс-ризик є невід'ємною частиною фармацевтичної діяльності та можуть бути причинами таких несприятливих наслідків у роботі аптечних мереж, як призначення та проведення позапланових перевірок контролюючих органів, тимчасове призупинення діяльності, притягнення до адміністративної відповідальності організації, притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності посадових осіб, анулювання ліцензії, збитку ділової репутації.

Аналіз ризиків є осмисленням діяльності аптечних мереж, його зовнішнього середовища та всіх зацікавлених сторін. Щоб визначити для даної сфери діяльності комплаєнс-ризика, нами були використані рекомендації ISO 19600 [9], матеріали галузевих асоціацій, публікації у ЗМІ, кодекси поведінки та річні звіти найбільших аптечних ритейлерів та дистриб'юторів.

Аптечний бізнес підлягає ліцензуванню та постійному контролю з боку перевіряючих. Має місце велика кількість нормативно-правових актів та вимог щодо аптечних мереж. Впровадження функцій комплаєнс-менеджменту в аптечних мережах на розвиток бізнесу наведений у таблиці 1.

Таблиця 1 - Правові ризики у діяльності підприємств та заходи щодо їх попередження

Групи ризиків	Опис ризиків	Запобіжні заходи та зниження ризику
1. Ризики у сфері регулювання аптечної торгівлі	Для впровадження діяльності у сфері роздрібною торгівлі фармацевтичними препаратами необхідно отримання ліцензії органу охорони здоров'я. Ускладнення процедури отримання ліцензії на аптеку та посилення прав належної аптечної практики є одними з найбільш суттєвих комплаєнс-ризиків, які можуть навести до зниження темпів зростання підприємства.	<ul style="list-style-type: none"> - Моніторинг законопроектів, своєчасний початок реалізації внутрішніх проєктів, які нададуть можливість скоригувати діяльність відповідно до виміру змін у законодавстві; - навчання персоналу з метою забезпечення дотримання нормативно-правових вимог; - дотримання правил належної аптечної практики (в галузі транспортування, зберігання та продажу продукції), закріплення відповідних норм у Кодексі поведінки та Кодексі етики провізора та фармацевта; - системна робота з виявлення порушень та застосування дисциплінарних норм за результатами внутрішніх розслідувань; - обробка скарг та звернень покупців.
2. Ризики, які пов'язані з	Дані ризики включають розкрадання, шахрайство, корупційні дії з боку	<ul style="list-style-type: none"> - Впровадження та керівництво Кодексом поведінки та Антикорупційної політики;

<p>протидією корупції та шахрайства</p>	<p>співробітників, а також приховані конфлікти інтересів. Існує також ризик втрати клієнтів, які стають жертвами шахрайства.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - навчання та ознайомлення персоналу з кодексами та політикою підприємства; - перевірка співробітників при прийомі на роботу; - проведення внутрішніх перевірок, застосування дисциплінарних заходів, порушення адміністративних заходів або кримінальних справ стосовно співробітників; - створення гарячої лінії та реєстрація, систематизація та обробка звернень співробітників та покупців; - вимога до всіх співробітників про заяву щодо конфлікту інтересів.
<p>3. Ризики, які пов'язані з виконанням норм податкового законодавства</p>	<p>Податкове законодавство схильне до змін. Ризики, які пов'язані з дотриманням податкового законодавства, можуть відповідати наступним факторам:</p> <ul style="list-style-type: none"> - несприятливі зміни у правилах розрахунку податків, запровадження нових податків та зборів; - незрозуміле для підприємства толкування податкового законодавства; - накладення штрафів (пені), обов'язків за додатковими податковими платежами. 	<ul style="list-style-type: none"> - Моніторинг законодавчих ініціатив та практики; - податкове планування з проведенням попереднього аналізу та консультаційних засідань.
<p>4. Ризики у сфері захисту персональних даних</p>	<p>У зв'язку зі швидким розвитком інформаційних технологій існує ризик отримання несанкціонованого доступу до особистих</p>	<p>- Впровадження політики, яка спрямована на захист персональних даних клієнтів. У Кодексі поведінки та Кодексі етики провізора та фармацевта має бути чітко визначені</p>

	даних клієнтів та конфіденційної інформації.	обов'язки фармацевтичного працівника - зберігання в таємниці всієї медичної та особистої інформації; - реалізація заходів щодо забезпечення належного рівня безпеки використання програмних файлів, включаючи навчання персоналу; - створення гарячої лінії та реєстрації, систематизації та обробки звернень співробітників та покупців.
5. Ризики судової практики	Ризики, які пов'язані зі зміною судової практики, які можуть позначитися на результатах діяльності підприємства.	Юридична служба має уважно вивчати судову практику на всіх рівнях судової системи, які мають відношення до діяльності підприємства з метою оперативного обліку та застосування у діяльності.

Джерело: розроблено автором

Найбільш значущі заходи мають бути здійснені по відношенню до тих контрагентів, які здатні принести найбільші ризики для компанії, постачальників лікарських коштів та партнерам з маркетингових компаній. Відповідно до результатів аналізу комплаєнс-ризиків в аптечних мережах нами рекомендується використовувати в їх практичній діяльності трикомпонентну модель комплаєнс-менеджменту, яка відображає послідовну реалізацію базових функцій: запобігання та виявлення порушень та реагування на їх наслідки .

Трикомпонентна модель використовується багатьма вітчизняними та зарубіжними компаніями та найкращим чином дозволяє впорядкувати запропоновані нами заходи протидії комплаєнс-ризикам. Представлені функції комплаєнс-менеджменту утворюють замкнутий цикл та реалізуються на постійній основі. Зміст функцій адаптовано з урахуванням специфічних особливостей діяльності аптечних мереж. Функції комплаєнс-менеджменту, можуть бути реалізовані в рамках як централізованої (коли управління всіма комплаєнс-ризиками здійснюється окремим підрозділом або відповідальною особою), так і децентралізованої організаційної структури комплаєнс-менеджменту (коли забезпечується розподіл відповідальності за управління комплаєнс-ризиками між існуючими підрозділами).

Документальна база комплаєнс-менеджменту в аптечних мережах повинна включати такі взаємопов'язані документи: Кодекс поведінки, Антикорупційна політика, Кодекс етики провізора та фармацевта, Положення щодо безпеки при організації роботи. Кодекс поведінки є основним документом, інші документи розвивають його зміст за окремими категоріями ризиків.

Підприємство повинно обов'язково ознайомити всіх співробітників із внутрішніми документами в галузі комплаєнсу та провести необхідне навчання. Кодекс поведінки та інші документи потрібно актуалізувати не рідше одного рази на рік або частіше у разі потреби (наприклад, при суттєвих змінах ринку або вимог перевіряючих).

Впровадження функцій комплаєнс-менеджменту дозволить аптечним мережам зміцнити їхню благонадійність та репутаційну привабливість, а також раціоналізувати внутрішні процеси та підвищити ефективність управління за рахунок:

- створення централізованого джерела та системи поширення інформації про законодавчі норми, стандарти, внутрішньо-корпоративні інструкції та кодекси поведінки та їх зміни;
- розширення комунікацій та контролю за операціями, що забезпечують більш точне уявлення про поведінку співробітників та контрагентів, які пов'язані із шахрайством та іншими зловживаннями;
- затвердження чітких алгоритмів поведінки, а також можливостей вживання адекватних заходів реагування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бали за ризик: що змінять нові перевірки підприємств в Україні. URL: <https://pidpruemci.kiev.ua/bali-za-rizik-shho-zminyati-novi-perevirki>.
2. Мороз О. В., Карачина Н. П., Халімон Т. М. Корпоративне управління на підприємствах України : постприватизаційний етап еволюції: монографія. – Вінниця: УНІВЕРСУМ – Вінниця, 2008. 180 с.
3. Сумісність і узгодження нової версії стандарту ISO 9001:2015 з міжнародними стандартами щодо систем менеджменту якості. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/63.pdf.
4. Москаленко Н.В. Теоретичні аспекти запровадження комплаєнс-контролю в Україні. Економічний вісник. Серія: Фінанси, облік, оподаткування. 2018. Вип. 2. С. 106-112. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268453001.pdf>.
5. Про запобігання корупції: Закон України від 28.12.2014 № 1700-VII (Редакція станом на 19.10.2023)/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
6. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібної

- торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів): Постанова Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 № 929-2016-п (Редакція станом на 09.10.2023)/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929-2016-%D0%BF#Text7>.
7. Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України: Наказ Бюро економічної безпеки України від 01.02.2023 № z0350-23 (Редакція станом на 01.02.2023)/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0350-23#Text>.
 8. Стандарт ISO 37301:2021 COMPLIANCE MANAGEMENT SYSTEMS. URL: <https://www.iso.org/standard/62342.html>.
 9. Фон Розен. Комплаєнс і комплаєнс-ризик в контексті питань корпоративної відповідальності та корпоративного управління (окремі аспекти зарубіжної практики). Галицький економічний вісник. 2020. № 4 (65). С. 246–253. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/65/883.pdf>.
 10. Гасіоровскі-Деніс Елізабет. Новий стандарт ISO з управління комплаєнсом зменшує виклики та витрати. Міжнародна організація зі стандартизації : веб-сайт. грудень 19, 2014. URL: <https://www.iso.org/news/2014/12/Ref1919.html> (Last accessed: 20.11.2020).

Тези надійшли до редакції: _____ .

Тези рекомендовані до друку: _____ .

FUNCTIONS OF COMPLIANCE MANAGEMENT AT ENTERPRISES

Lunova Victoria, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Management and Administration Department, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 4, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: Lunova@karazin.ua, ORCID: 0000-0001-9058-6102

Compliance with regulatory requirements is vital to the promotion of the societal values that regulation serves. Implementation of compliance management prevents violations of legislation, comprehensive programs cover such areas as: customer satisfaction, public reputation, transparency, ethical behavior, organizational structure and risk management. Based on the results of the identification and analysis of key compliance risks, practical recommendations on the implementation of compliance management functions at enterprises were formed. Compliance in practice is a complex issue that requires interdisciplinary research, as it straddles the boundaries of law, finance, risk management, and operations management. The article is dedicated to identifying the characteristic features and prospects for the implementation of compliance management in enterprises. The development of normative norms may be of vital importance for the implementation of essential values that serve as

regulation. Inadwoodennes of the compensation of the Knubighaga-to-the-rushes of legislation, complex with sakes to sew on the same parties, yak superiorly Kliyntiv, Gromadska reputation, ethical behavior, organized structure that are managed by the Riziki. Dotrimannya was able in practice - a comprehensive approach, which relies on interdisciplinary research, since it lies between rights, finance, risk management and operations management. This article demonstrates a number of pre-research hypotheses related to compliance management.

Keywords: compliance, compliance management, compliance risks, business ethics, code of conduct.

REFERENCES

1. Risk scores: what new inspections of companies in Ukraine will change. URL: <https://pidpruemci.kiev.ua/bali-za-rizik-shho-zminyvat-novi-perevirk>. (in Ukrainian)
2. Moroz O. V., Karachyna N. P., Halimon T. M. Corporate governance at Ukrainian enterprises: post-privatization stage of evolution: monograph - Vinnytsia: Universum - Vinnytsia., 2008. 180 s. (in Ukrainian)
3. Compatibility and harmonization of the new version of ISO 9001:2015 with international standards for quality management systems. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/63.pdf. (in Ukrainian)
4. Moskalenko N.V. Theoretical aspects of the introduction of compliance control in Ukraine. Economic Bulletin. Series: Finance, accounting, taxation. 2018. Vip. 2. S. 106–112. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268453001.pdf>. (in Ukrainian)
5. On Joint Stock Companies: Law of Ukraine dated 01.12.2022 No. 2465-IX (as amended on 01.01.2023)/ VRU. (in Ukrainian)
6. On the Prevention of Corruption: Law of Ukraine dated 28.12.2014 No. 1700-VII (as of 19.10.2023) / VR of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>. (in Ukrainian)
7. On Approval of the Procedure for the Application of the Risk-Based Approach in the Bureau of Economic Security of Ukraine: Order of the Bureau of Economic Security of Ukraine dated 01.02.2023 No. z0350-23 (Revision as of 01.02.2023) / VR of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0350-23#Text>. (in Ukrainian)
8. Standart ISO 37301:2021 COMPLIANCE MANAGEMENT SYSTEMS. URL: <https://www.iso.org/standard/62342.html>. (in Ukrainian)
9. Von Rosen. Compliance and Compliance Risks in the Context of Corporate Responsibility and Corporate Governance (Some Aspects of Foreign Practice). Galician Economic Herald. 2020. № 4 (65). S. 246–253. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/65/883.pdf>. (in Ukrainian)
10. Gasiorowski-Denis Elizabeth. New ISO standard on compliance management cuts challenges and costs. The International Organization for Standardization: website. December 19, 2014. URL:

<https://www.iso.org/news/2014/12/Ref1919.html> (Last accessed:
20.11.2020). (in Ukrainian)

The theses was received by the editors _____.
The theses is recommended for printing _____.